

Wasdom

Ander werk van Sophie Zijlstra

Mevrouw Couperus (roman, 2007)

Potifars vrouw (roman, 2010)

Margot (roman, 2012)

De verlossing van Liesbeth Bede (roman, 2016)

*Het kind en de rekening. Een pleidooi tegen liberalisme
in het onderwijs* (pamflet, 2019)

Ik, alleen (roman, 2020)

Sophie Zijlstra

Wasdom

Een familieroman

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2025

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van
Sebes & Bisseling Literary Agency te Amsterdam.

Copyright © 2025 Sophie Zijlstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaan-
de schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij BV,
Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam. Ook tekst- en data-
mining van deze uitgave is niet toegestaan zonder schriftelijke
toestemming van de uitgeverij.

Omslag Bart Heideman
Foto auteur Lionne Hietberg
Binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

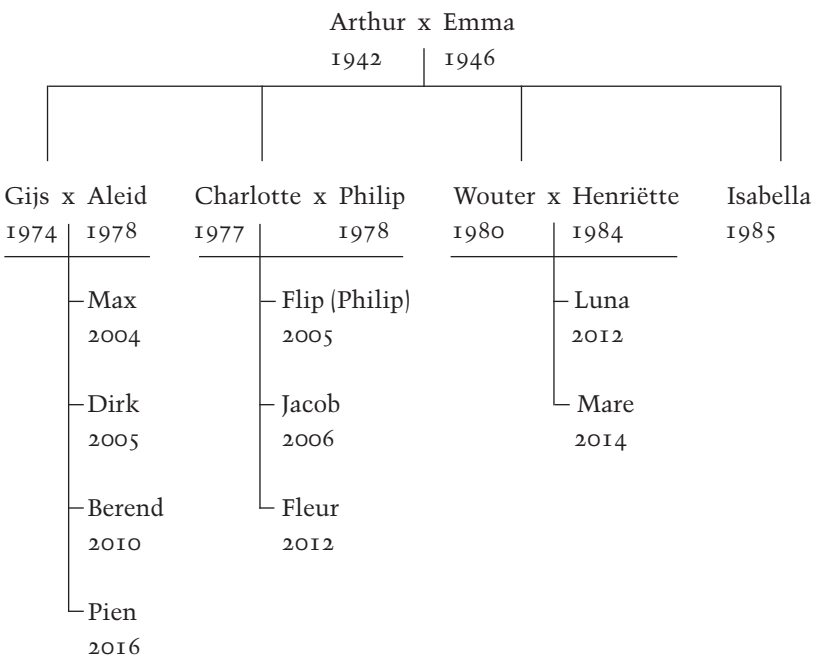
ISBN 978 90 253 1793 5 / NUR 301
www.querido.nl

Voor Annabel Zijlstra

'All in all,
you're just another brick in the wall.'

Pink Floyd, 'Another Brick in the Wall'

Stamboom van de familie Van Sanberg de Geer

I

Hij houdt ervan om onaangekondigd te arriveren, om de villa te zien alsof het de eerste keer is. Om over de uitgestrekte, rechte oprijlaan, in de schaduw van de hoge populieren waarvan de bladeren ritselen in de wind, langzaam op zijn zomerverblijf af te lopen, dichterbij te komen, het te zien groeien en, wanneer hij stilstaat, op te merken dat het nóg omvangrijker is dan in zijn herinnering, imposant en overweldigend.

Komt het door de hoge, vierkante toren met de rieten kap links? Komt het door het bordes met de lage treden dat zich over de hele breedte van de begane grond uitstrekt? Komt het door de twee Dorische zuilen van natuursteen, links en rechts van de voordeur, die een ondiep, met gietijzeren Franse lelies versierd balkon op de eerste verdieping schragen? Of door de verweerde beelden van Mercurius en Minerva, symbolen van handel en beschaving, op de linker- en rechterhoek van het dak?

Uitlopers van de bloeiende blauwereggen slingeren zich over de witgepleisterde muren langs de ramen, links van de voordeur omhoog langs de brede schuiframen op de eerste verdieping en verder de hoogte in, naar de verdieping met kleine, vierkante ramen waar vroeger de bedienden sliepen, en v erder naar het platte dak waarvan de lijst met kantelen versierd is.

Hij stapt uit de schaduw het licht in. De ramen weerkaatsen de zonnestralen en verblinden hem, even ziet hij alleen de donkere contour van het huis omgeven door een zilveren halo. Hij knippert een paar keer met zijn ogen en neemt de gevel nog eens goed in zich op.

Het bouwwerk is een potpourri van stijlen; de toren hoort bij een Normandisch kasteel, het balkon lijkt op het hekwerk rondom het paleis van Versailles, de Griekse pilaren passen beter onder het dak van de tempel van Hephaistos in Athene. De beelden zijn een bijna perfecte kopie van hun origineel op het Forum Romanum. Ze reiken naar elkaar met een uitgestrekte hand maar zullen nooit samenkomen.

Hij steekt een sigaret op. Zijn pakje is bijna leeg, er zijn drie sigaretten over. Net genoeg voor de avond. Oppassen voor bietsers, denkt hij, wetend dat dit voornemen zinloos is.

Boven de voordeur is in de fries de naam van het huis in kapitalen gegraveerd: *WAMPONE*, genoemd naar de tabaksplantage die de familie bezat op Sumatra. Op het platte dak ziet hij, tussen handel en beschaving in, een gedeelte van de koepel waaromheen in gouden letters *Concordia res parvae crescunt* geschreven staat: eenheid maakt macht. Op de koepel wappert een vlag met het familiewapen, een eenhoorn, links geflankeerd door een leeuw en rechts door een edelhert, de drie dieren verenigd onder één kroon.

Het monumentale buiten werd gebouwd door een voorvader en gefinancierd met de opbrengsten uit de lucratieve handel in tabak. Het heeft dikke muren, een aantal gebreken, waarvan de slechte warmwatervoorziening het grootste is, en een behoorlijk aantal voordelen, zoals on-

telbare kamers waar iedereen altijd welkom is, de sport-faciliteiten, de ooit cricket- maar nu golfkooi, de tennis-en de jeu-de-boulesbaan. Er is altijd eten en vooral drank, plus, het reusachtige voordeel, dat er alleen familie komt. Je hoeft je, vindt hij, nooit anders voor te doen dan je bent.

Hij gooit zijn peuk op de grond, trapt hem uit en schuift er wat zand overheen. Hij loopt verder langs de buxushagen van de Franse tuin, *Petit Versailles* noemen ze het, naar de voordeur. De kiezels knerpen onder zijn voeten, bijen zoemen rond de stokrozen aan weerszijden van de ingang. Hij stapt over de treden heen het bordes op, pakt de klopper en laat hem een paar keer hard neerkomen. Hij legt zijn hand liefkozend op de donkergroene lak van de solide eikenhouten voordeur. Het hout heeft de warmte van de zon geabsorbeerd, het gloeit onder zijn handpalm.

De deur vliegt open.

‘Max!’

Hij aarzelt voor hij haar naam uitspreekt, het is nog wennen.

‘Bella!’

Ze omhelzen elkaar. Hij geeft haar een kus op haar wang. Ze ruikt naar iets wat vorige herfst te drogen is gelegd. Ze duwt hem weg om hem in zich op te nemen.

‘Je wordt steeds knapper.’

Dat zegt ze altijd.

‘Hoe ben je gekomen?’

Ze steekt haar arm door de zijne en trekt hem naar binnen. Hij stapt de hal in en kijkt omhoog, de binnenkant van de koepel in, die beschilderd is met taferelen die het planten, bewateren, toppen, plukken, drogen en fermenteren van tabaksbladeren weergeven. De afbeeldingen zijn

geschilderd tussen de ramen waar zonlicht door naar binnen valt. Het groen van de geschilderde bladeren is in het begin helder. Naarmate het proces van bewerking vordert, vervaagt de kleur van het tabaksblad om uiteindelijk kastanjebruin te worden. Van de geportretteerde mensen zijn sommigen met bladgoud beschilderd maar de meesten niet. Hij slingert zijn tas op de kerkbank die in de hal staat.

‘Met de trein en de bus, het laatste stuk heb ik gelopen,’ zegt hij.

‘Ik had je met de auto van het station kunnen afhalen.’

‘Waar is iedereen?’

Uit gewoonte loopt hij de keuken, recht tegenover de voordeur, in. Omdat de oranje zonneschermen uitgerold zijn, kleuren alle voorwerpen die zich in deze ruimte bevinden oranje. Het fornuis ruist en er hangt een hartige lucht, gebraden gevogelte, gokt hij. De afwasmachine mist nog steeds het frontje en op de houten plank waarop ze brood snijden liggen kruimels.

‘Wat wil je drinken?’

Voor hij kan antwoorden heeft Bella de kan met ijsthee uit de ijskast gehaald.

‘Dit?’

Ze schenkt hem in. Hij overweegt er een punt van te maken, namelijk dat het feitelijk geen vraag van haar was. Ze zet het glas voor hem neer en woelt door zijn haar.

‘Leuk, dat je het langer draagt,’ zegt ze.

Hij slikt zijn kritiek in, dat hoort wel een beetje bij Wampoe. Ze bedoelt het goed. Hij neemt een slok van de koude, bittere thee. Een van de vele voorbeelden van oma’s kruistocht tegen suiker.

‘Vertel, heb je er zin in?’ vraagt ze.

‘Aan de ene kant wel, aan de andere kant...’

‘Een hele stap natuurlijk. Ben je nog op reis geweest met je klasgenoten, hoe heet dat ook alweer?’

Ze veegt met haar vlakke hand de kruimels van de broodplank.

‘Examenreis.’

‘Ja, dát,’ beaamt ze, ‘waar gingen jullie naartoe? Kreta toch?’

Ze gooit de kruimels in de prullenbak.

‘Chersonissos,’ antwoordt hij en hij kijkt de tuin in.

Op het terras staan een paar ligstoelen en een royale hoeveelheid rieten stoelen rond een langwerpige tafel. Er liggen kussens op de zittingen en er staan twee groen-wit gestreepte parasols uitgeklapt.

Daarachter glinstert het wateroppervlak van de vijver in de zon, nog altijd is er een net overheen gespannen terwijl de kleinkinderen inmiddels allemaal kunnen zwemmen. De vijver grenst aan het grasveld. Het veld waarop ze vroeger speelden. Daaromheen bloeien de borders volop: floxen, dahlia’s, hortensia’s, springbalsemien en zilverblad. In het gazon groeien, ondanks intensief maaien, paardenbloemen en madeliefjes. Achter de borders schuilen oude bomen die hij als zijn vrienden beschouwt, de rode es, de Canadese eik, de twee kastanjabomen, de ranke berken en de groene linde.

Wat zal hij haar vertellen? Hij ziet het voor zich: het meisje dat hij bij de opkomende zon langs het pad naar zijn appartement aantrof, haar bleke huid, haar dichte ogen, haar verfomfaaide kleren. Ze lag op haar rug, met haar armen boven haar hoofd en haar benen gespreid in het zand. Ze leek diep in slaap. Hij probeerde haar te wekken maar ze was buiten bewustzijn. Hij belde 112.

Ondertussen werd het meisje wasachtig, doorschijnend wit. Haar hartslag fladderde licht onder de huid van haar

pols. De zon klom gestaag, het werd warmer. Hij gaf haar mond-op-mondbeademing, haar lippen waren koud en smaakten naar kots.

‘Word wakker!’ schreeuwde hij.

Ze reageerde nergens op. Na eindeloos beademen, zwoe-gen, roepen: ‘Word wakker! Word wakker! Word wakker!’ kwam er eindelijk een ambulance. Mannen in verplegers-uniformen duwden hem hardhandig opzij en begonnen haar te reanimeren. Toen haar ademhaling op gang gekomen was, legden ze haar op een brancard, schoven haar soepel de achterbak van de auto in, klaptten de wielen, ‘klik, klak, klik’, onder de brancard in, sloegen de deuren dicht en reden met gillende sirenes weg.

Het zwaailicht verblindde hem. De achterlichten werden steeds kleiner. Hij proefde haar kots nog op zijn lippen, zijn maag speelde op. Wanneer had hij voor het laatst gegeten? Hij hikte, hoestte en gaf over op de plek waar het meisje voor dood gelegen had. Het was de ochtend van dag twee van zijn verblijf, hij moest nog vijf dagen blijven. ‘s Avonds hoorde hij dat ze nog leefde en in het ziekenhuis in Heraklion lag. Ze heette Saar. De zon hing bloedrood boven het appartementencomplex.

Een dag later bleek ze te zijn verkracht. Hij werd op het strand door de politie aangehouden, naar het bureau gebracht en verhoord. Hij moest een DNA-test doen en mocht het eiland niet af voor de uitslag er was. Vlak voor zijn vriendengroep ging boarden, kwam de uitslag binnen; hij was van iedere verdenking vrijgesproken. Hij slaagde er nog net in zijn vlucht te halen. Toen hij het eiland vanuit de lucht zag, omringd door turquoise water, concludeerde hij dat het een kutweek geweest was.

Bella lacht en legt haar hand op zijn mond.

‘Ik zie het al, boevenstreken, of niet soms?’

Hij knikt.

‘Boys will be boys,’ zegt ze en ze pakt zijn lege glas op om het in de afwasmachine te zetten.

‘Kom, ik breng je naar je kamer. Zou je straks opa dag willen zeggen? Hij studeert.’

Ze knipoogt naar hem en lacht weer.

Hij lacht nu ook, die studie is al jaren het mikpunt van hun spot.

‘Vind je het goed om op zolder te slapen? De blauwe kamer is voor jou.’

Hij knikt, nee, niet erg. Het is zijn favoriete plek in huis. Ze gaan de hal door, de trap op, over de gang die om de hal heen loopt. Ze opent een deur waarachter je een kamer zou verwachten, in plaats daarvan gaat er een steile trap met een bocht links omhoog.

De houten leuning is glad, de treden zijn kort, hij stoot zijn tenen aan de opstaande rand. Op zolder zijn er langs de hele achterkant van het huis kamers. De hem toegewezen kamer is de laatste, achter in de hoek. Het bezwaar van deze verdieping is niet zozeer dat deze onder het platte dak ligt, waardoor de warmte in de kamers blijft hangen, als wel dat er geen wc’s zijn. Op iedere kamer is er wel een wastafel. ’s Nachts plast Max daarin. Hij gaat ervan uit dat alle jongens die op deze verdieping ingekwartierd zijn dit doen. Zijn kamer is zo blauw niet meer en het schuifraam gaat alleen met wrikken open.

Op zondag kan hij bij kalm weer het gebeier van de kerkklokken van Bergen horen.

‘Hier.’ Bella doet de deur open.

Stofdeeltjes dwarrelen in de baan van het licht dat door het zijraam naar binnen valt. Links de kast waarin het fa-

milieearchief, bestaande uit brieven, foto's en dia's, in dozen opgeborgen is. Op regenachtige dagen doodt hij de tijd met het lezen van de brieven en het bestuderen van de foto's.

Daarnaast de wastafel, die aan het oog onttrokken wordt door een beige gordijn met een motief van verschoten klimopranken. Iemand heeft de blauwereggen rond het raam kort teruggesnoeid, want nu is er een ver uitzicht over de lage bomen met de zilvergrijze bladeren en daarachter de duinen waarop 's ochtends vroeg konijnen rondhuppen en soms een schichtig hert langsloopt, de ranke poten hoog optrekkend.

Er ligt een dode vlieg op de vensterbank. Onder het raam staat een oude rotanstoel voor zijn kleren. Op het dubbele bed, uit de vorige eeuw, want lang is het niet en breed evenmin, ligt zijn lievelingsplaid, die bestaat uit lapjes die uit oude dekens geknipt zijn, in zachte kleuren, oudroze, dofgroen, lichtblauw en zachtgeel. Op de naden toont de deken kleine scheuren en sommige lapjes zijn zo versleten dat hij zijn vingers erdoorheen ziet wanneer hij ze eronder houdt.

Aan de muur hangt een schilderij met een geborduurde tekst:

Guest, you are welcome here, be at ease,
get up when you're ready,
go to bed when you please,
happy to share with you such as we've got,
the leaks in the roof, the soup in the pot,
you don't have to thank us, or laugh at our jokes,
sit deep and come often, you're one of the folks.

Ouderwets en toch mooi.

De kamer ruikt in eerste instantie fris, naar schoonmaakmiddel, maar daaronder zit een doorleefde, oude lucht: stof? Vocht? Schimmel? Die zal er altijd hangen, daar is hij van overtuigd, al zou je de ruimte van boven tot onder zandstralen.

‘Ik laat je alleen, dan kun je je installeren,’ zegt ze.

Hij zet zijn tas op de grond.

‘Joe,’ zegt hij.

Ze draait zich om en verlaat de kamer. Hij loopt naar het raam, wrikt het omhoog, blaast het vliegenlijkje naar buiten en buigt zich voorover.

In het gras, op een felroze handdoek, ligt een magere vrouw in een piepkleine bikini. Haar armen en benen wijd. Handpalmen naar de zon gericht. Charlotte! Achter in de tuin praten tuinmannen met elkaar terwijl ze in de borders onkruid wieden.

Hij trekt het gordijn voor de wastafel opzij en wast zijn handen. Hij kijkt in de spiegel die erboven hangt, waarop een gouden sticker met daarop een zwarte zwaluw en daaronder het woord SWALLOW op de linkeronderhoek plakt.

‘Hai,’ zegt hij tegen zijn spiegelbeeld.

Hij kijkt serieus.

Zijn ogen zijn helder, het wit is écht wit. Hij heeft de laatste week niet gedronken en het verschil is opmerkelijk. Zijn neus, prominent aanwezig en iets gebogen als de snavel van een havik, had wel kleiner mogen zijn. Zijn mond is breed, wanneer hij lacht is zijn gezicht een en al mond. Op school noemden ze hem ‘de breedbekkikker’. Hij grijnst en bestudeert het effect. Zijn wangen, kin en bovenlip zijn gestoppeld. Hij maakt een aantekening in

zijn hoofd: scheren voor het avondeten, anders komt er gezeik over.

Zijn haar sluik, kastanjeroodbruin en dik, is nét te lang. Het hangt over de kraag van zijn shirt heen. Hij neemt zich voor om in Bergen naar de kapper te gaan maar hij weet dat hij daar waarschijnlijk niet aan toe zal komen. Op de een of andere manier vliegen de dagen op Wampoe altijd om, terwijl hij achteraf nooit precies helemaal kan terughalen waarmee ze gevuld werden.

Wanneer hij aan het einde van de zomer weggaat, zal hij er anders uitzien: relaxed en met de uitstraling van iemand die een verre reis gemaakt heeft. Hij wil daar niet aan denken, dit is het begin.

‘Maxie,’ zegt hij en hij knipoogt geruststellend naar zichzelf in de spiegel.

Om de kamer te begroeten, plast hij in het volle daglicht in de wastafel. De straal urine fonkelt als vloeibaar goud in de zon. Dan draait hij de kraan open om de gele druppels van het witte keramieken oppervlak weg te spoelen.

Hij gaat op het bed zitten en laat zich achterovervallen. De vochtplek boven het raam waar het een paar zomers terug lekte, zit er nog. Hij herkent het grillige patroon dat het water in het zachtboard veroorzaakt heeft. Met zijn vingertoppen tast hij de lapjes van de deken af. De wol is rul en stug. Zo wil hij eindeloos blijven liggen.

Hij heeft het gehaald en nu hoeft hij nooit meer naar school. De hele klerebende kan de tering krijgen. Nooit meer. Hij sluit zijn ogen, aan de binnenkant van zijn oogleden ziet hij de film van zijn eindexamen terug. Het eindeloos wachten op het verlossende telefoontje, een fles champagne die al dagen daarvoor in de ijskast was gelegd, de Nederlandse vlag paraat staand naast de voordeur; de

foto's die gemaakt zijn terwijl hij de vlag in de mast hijst en daarna de champagne ontkurkt; zijn ouders posten ze op hun socials, en een uur later nog meer: zijn grijs, een flûte gevuld met champagne, de fles onder zijn arm, met de vlag waaraan zijn schoolrugzak hangt op de achtergrond; vervolgens de borrel voor familie, vrienden en de hele buurt in de tuin. Zelfgemaakte hamburgers, de plechtige woorden, pap trots, mam emotioneel, het lauwe bier, de opluchting toen hij met zijn maten de stad in kon.

De diploma-uitreiking twee weken later, opa en oma aanwezig, niet op hun plaats in de bomvolle aula, maar ze hielden zich dapper staande. Zijn naam werd genoemd. Hij het podium op. Hij verstond niet wat er gezegd werd. Zijn familieleden waren zó blij dat de uitreiking onwerkelijk was.

Daarna het diner thuis, catering door Syrische vluchtelingen omdat zijn moeder het nodig vindt de wereld te redden. Het eten was lekker; granaatappel, groene amandelen en kibbeh. Het tafelen duurde hem te lang en de speeches waaruit de verwachtingen over zijn toekomst spraken, drukten hem terneer omdat hij niet het idee had dat ze met hem, Max van Sanberg de Geer, te maken hadden maar met een andere Max, een dubbelganger. Zijn avatar. De persoon die ze, net als in de virtuele wereld, alles konden laten doen wat ze maar wilden.

'Duik!'

'Spring!'

'Schiet!'

Onder tafel kruiste hij zijn wijs- en middelvinger om zichzelf 'buut vrij' te geven, de woorden af te wenden van zijn ziel. Een schild tegen de sprekers die, in toenemende mate onder invloed van de wijn, steeds sentimenteler en hoogdravender klonken, waardoor zijn onbehagen toe-

nam. Goddank ging zo'n avond uiteindelijk voorbij.

De festiviteiten werden gevolgd door een leegte waar hij niet op voorbereid was. Het diploma vormde een demarcatielijn; waar hij woonde, daar paste hij niet meer en waar hij naartoe ging, daar hoorde hij nog niet thuis. Het niemandsland noemt hij het en zijn vrienden lachen hem erom uit.

'Wat zit je weer te lullen, Maxie!'

Kick, zijn beste vriend, zegt het vaak tegen hem: 'Hé Maxie, doe effe chill.'

Na de uitreiking varen ze elke dag tegen de middag de Kralingse Plas op, met bier, chips en bloedmooie, schaars geklede, blonde meisjes aan boord. Midden op het water leggen ze de boten naast elkaar, sluiten een telefoon op een box aan, starten een playlist op Spotify en partyen tot het donker is, of koud, of tot het bier op is. Het gaat maar door.

Zijn ouders vinden alles goed. Hij heeft tenslotte zijn examen gehaald. Nu pas begrijpt hij hóéveel waarde ze aan dat papiertje hechten. Na het examen de zonvloed, denken ze kennelijk. Maar hij zegt het niet hardop.

Begin juli stapt hij uit die rijdende trein.

'Ik ga naar Bergen,' zegt hij tegen zijn vrienden, maar hij vertrekt pas over een week. Zeven dagen waarin hij in zijn eigen huis onderduikt. Hij speelt Mario Kart en eet Hamka's.

Hij loopt over het gras naar Charlotte toe.

'Hé Max, tweelingbroer!'

Haar eeuwige grap omdat ze precies dezelfde, unieke haarkleur hebben: roestig roodbruin.

'Waar is Philip?'

'Hij speelt met zijn band op het Guilty Pleasure Festival bij de Gaasperplas.'